

als Pirineus orientals en diuen un *escalars* (CARRAS, ESCALÀ): damunt Orient es guanya el cingle per mitjà d'un d'ells en «Ès Pas de S'Estaló»; en terra de Pollença hi ha u *páz de l'estaló* vora els espadats de la Costa de Tramuntana (1963-4); anys abans havia pujat jo mateix, Torrent de Pareis amunt, servint-me d'un renomnat *estaló*¹ amb *bayóns*. Altrament el que avui trobem sobretot, en literatura, és l'ús figurat: «poc a poc mos férem amics, i vaig acabar per ésser un *estaló* de la casa», MSOliver (*L'Hostal de la Bolla*, 12), «aquell allot era l'*estaló* del negoci», Miquel Forzeza (*Jucues Convertits*, p. 30), i massa ens recordem com AMAlcover es delia per «repartir bescuyt an els de l'Institut i a llurs *estalons*» (BDLC XI, 1920, 180).

No puc assegurar que el mot segueixi viu en els Pirineus o altres comarques de Terra Ferma: «*staló*: puntal; *staló*: tabla de anuncios pública; *stalonar*: apuntalar una cosa que cae», Vall d'Aneu (segons Pol, 26, però ¿què hem de pensar d'aqueixa *st-?* és perquè l'autor ha trobat els mots només en escrits o per ganes de mostrar certa erudició?); «*astaló*: en lo joc de tella tirar aquesta de manera que passi sobre 'l *vell*, sense tocar-lo, y que al caure de cantell, reculi», Porcioles, *V. d'Ager*, p. 34.³

Però fins si no hi visqués el primitiu, quedarien al Princ. alguns mots que en són alteracions més o menys lleus: «els vells suros les ressentien aquelles horrors --tallament era un crit d'esglai, sord i esquerdat, el que brollava de llurs *estalocs*, que esquinçaven el vent», JRuyra (*La Parada*, 185), on ha d'haver-hi el resultat d'una contaminació per part dels sinònims *broc*, *tanoc*.⁴ «Ni les crestalleres de fang, ni les pues dels arsos, ni les altres espines i *esterlocs*, tot això que el gebre esmola, enverina i fa tornar hòrrid ---», PBertrana (*Proses Bàrb.*, 144), variant que jo mateix he sentit i fins usat bastant, en la qual apareix de més a més, una *r*, potser deguda simplement a repercussió de líquida (a base d'**estraloc* > *astarlók*), si no és que hi hagi nascut per encreuament amb un altre sinònim.

Però almenys en els següents no sabem en quina direcció s'ha produït el corrent d'aiguabarreig: el *Cost-Manc*. diu que «*esternoc* és (com *escarrot*) un «tros de branca que queda a l'arbre després de tallada per esporgar» (on veiem clara la suma amb *tanoc*, *-oca*) i *estratany* és també el mateix; i, d'altra banda, en el Baix Emp., el «galet de l'arbúcia tallada» (I, 129, 128) i en aquest és evident el caràcter d'encreuament entre *tany* i *estarloc*. Realment estiguem segurs que aquesta última variant no és com un bolet que ha eixit anit de la brosta, car també vaig sentir-la a l'altre cap del Princ.: *astarlók* 'branca escapçada que surt de terra i en la qual ensopegarem' en el Priorat (El Lloar, 1936), «estarlot» en el *DAG.*, altrament veg. en els

DERIV. La parentela romànica del nostre mot és ben coneguda. En particular l'it. *stolone* «polloncello, rampollo», documentat almenys des del S. XVI (Soderini, en Tommaseo), que d'altra banda s'ha pogut estendre, a Toscana almenys, a d'altres menes de tanys i rebrots, fins els rossogadissos («i lunghi tralci striscianti delle

gramigne», Petr.). I així mateix el fr. *étalon*, d'història més complicada i discutida: és molt antic en la forma *estalon*, des del S. XII (God. III, 595), i amb el sentit bàsic 'estaca', 'pal, fust, muntant', des d'on es va passar a 'mena de mesura o patró de longitud', 'clavilla' i altres accs. secundàries: com vaig demostrar, tot establint críticament l'etimologia del mot francès (i del català) en el *DCEC* IV, 354-5 (TALÓN II). En efecte totes aquestes formes romàniques (i bearn. *estaloú* «pilier, poteau», ja un cop al S. XIV o XV PSW III, 329a) provenen del ll. *STOLO*, -ŌNIS, 'rebrot', 'tany', 'esqueix o estaca de trasplantar', molt llatí ben conegut, i d'ús general, des de Varró i Plini.⁵

DERIV.: *Estalonar* 'apuntalar' [S. XIII, veg. Desclot, supra, i]: «faeren la cava gran e longa, e *stalonaren* lo mur», «quan hagueren *stalonat* ab gran afany lo primer mur ---», Desclot (S 161, NCL. v, 96.19, 96.25, també II, 125.22); «dien a l'emperador / que ells saben molt tresor. / —E on és? —dix l'emperador. / —Dessots lo peu del mirador— / L'emperador dix que hom hi anàs / e que l'aver hom ne gitàs, / que l'apuntalen de rador / e garden com lo poran traure, / e que'l pilar no posqués caure / --- / De Jesús lo pilar fa cavar / e féu-lo fort *estalonar* / ---», *Set Savis*, 2218;⁶ «si les parets són tals que no pusquen sofrir obra novejla ne aquel bastiment que --- y vol fer; mas bé sofrerien aquel que ja tenen e soferen, aquell qui vol obrar pot derrocar e destruir aqueles parets mijanes --- enaxí, emperò, que ell sens don e naframent de les altres cases ho faça, e encara, que ab sa pròpia mesió piyè e *estalon* les cases de son veí e, la obra feyta, que les cases de son veí torn en aquel estament que d'abans eren», *CostTort* (131). *Estalonada* mall.

De l'*estarloc* que hem analitzat a dalt, deu venir, en l'essencial, el derivat *estarlocat* (des d'entrebancat' es passa fàcilment a 'pertorbar' que per la seva banda és la base de tantes accs. com aquesta), que trobem especialment a un i altre vessant de les Alberes amb el sentit d'esbojarrat: «veuen bé prou que sé lo meu estat / i qu' en lloc de rodar com un *esterlocat*, / rodí d'un aire entès, i ple de majestat!», Saisset (*Catalan. del Ross.*, 161); «aquí tens a aquest *esterlocat* de mon nebot, que s'empenya en passar de llac i fanguejar per aquestos camins, dinant tart y malament a Vall-llorell, en comptes d'acceptar l'hostatge que aquí se li ofereix», MrnVayreda (*Sang Nova* I, x, 73); jo mateix vaig sentir en el Canigó que uns ramats o els seus pastors «eren *astarlukàts*» (Corsavi, 1960) i *estorlocat* parlant d'un noi et jove i atordit, a Tuïr (RLR LXIX, 173).⁷ No crec que en això tingui gran cosa a veure el cast. *loco*, ni tan sols per conducte del barceloní plebeu *estar locat* (que sí que s'ha empeltat sobretot en aquell), sinó més que res arrencant del nostre mot, amb influència de deturpacions vulgars d'ASTROLOGUS (per la superstició de la influència astral i llunàtica), que han dut al naixement de formes de patois francesos com la lorenesa *esterlók* 'boig' (que el FEW, s. v. *astrologus*, assenyala en el parlar de Hattigny), per exemple.

¹ Ho vaig anotar així al cap d'uns quants dies, 1953,